

Can, R. R. (2021). Romanya’da modernizasyon ve işgücü kitliği arasında tarımsal sorunlar ve çözüm önerileri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40), 603-632.

DOI: 10.21550/sosbilder.795734
Araştırma Makalesi / Research Article

ROMANYA’DA MODERNİZASYON VE İŞGÜCÜ KİTLİĞİ ARASINDA TARIMSAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Reyhan Rafet CAN*

Gönderim Tarihi / Sending Date: 16 Eylül / September 2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 2 Kasım / November 2020

ÖZET

Romanya verimli topraklar bakımından zengindir, ancak binlerce hektarlık arazi hâlâ ıssızdır. Ülke hükümeti yerli yatırımları teşvik edemediği için topraklarının bir kısmı yabancılara satılmıştır. Kırsal alanda yaşayan milyonlarca Romen vatandaşı için toprak her türlü ürünün yetiştiği yerdir. Ülke nüfusunun neredeyse yarısı tarımla uğraşmasına rağmen, çoğu çiftlikler kapandığı için tarım sektörünün payı GSYİH’nin % 10’undan fazla değildir. Buna ek olarak, neredeyse her dört Romen vatandaşından biri hayatını devam ettirmek için tarımla uğraşırken, bu sektörün modernizasyonu bir hükümet önceliği hâline gelememiştir. Tarımın modernizasyonu büyük yatırımlar gerektirdiği için hükümet tarım sektörünü yabancılara açarak, karşılayamadığı mali desteğin yabancı yatırımcılar tarafından yapılmasını sağlamıştır. Bu çalışmada Romanya’da tarımın sektörel özellikleri, yapısı ile uygulanan tarımsal politikalar analiz edilip sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur. Çalışma sonucunda ülkenin belkemiği konumundaki tarımın Komünizm Dönemi’nden başlayarak günümüze kadar modernize olamadığı, tarımsal verimin giderek düştüğü ve Romen çiftçilerin kendi topraklarında işgücünü kaybetmeye başladığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Romanya, coğrafya, tarım, sorun ve çözüm

* Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Kadırlı Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü, Osmaniye / TÜRKİYE, canreyhanrafet@gmail.com

Agricultural Problems and Solutions between Modernization and Labor Shortages in Romania

ABSTRACT

Romania is rich in fertile land, but thousands of hectares of land are still uninhabited. Part of the land has been sold to foreigners because the government of the country cannot encourage domestic investments. For millions of Romanian citizens living in the countryside, the land is the place where all kinds of products grow. Although almost half of the country's population is engaged in agriculture, the share of the agricultural sector is not more than 10 % of GDP as most farms are closed. In addition, while nearly one in four Romanians is engaged in agriculture to survive, modernization of this sector has not become a government priority. Since the modernization of agriculture requires large investments, the government has opened the agricultural sector to foreigners and ensured that the financial support it cannot afford is provided by foreign investors. In this study, the sectoral characteristics of agriculture in Romania, agricultural policies applied with its structure are analyzed and solutions are offered to the problems. As a result of the study, it was concluded that agriculture, which is the backbone of the country, has not been modernized from the communist era until today, agricultural productivity has gradually decreased and Romanian farmers have started to lose their workforce in their own lands.

Key words: *European Union, Romania, geography, agriculture, problem and solution*

Giriş

Romanya, planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş yaşayan bir endüstriyel-tarım ülkesidir. 1946'dan 1989'a kadar Romanya'nın siyasi ve ekonomik yönetimine Romanya Komünist Partisi hâkim olmuştur. Balkanlar'daki çoğu eski sosyalist ülkede olduğu gibi, Romanya'daki ekonomik kriz ülkenin totaliter rejiminin düşüşünden bu yana şiddetlenmiştir. Merkezi ekonomiden piyasa ekonomisine geçişte sanayi, tarımsal üretimdeki düşüş, istihdam yapısındaki olumsuz değişiklikler, yüksek enflasyon, artan dış borçlar ülkenin en önemli sorunlarının başında gelmiştir. 1990'ların ilk yarısında Romanya, piyasa ekonomisi mekanizmalarını uygulama açısından çoğu doğu

Avrupa ülkesinin gerisinde kaldı. 1994 yılındaki ilk büyük krizin ardından Romanya ekonomisinde özellikle metalürji, elektrik, kimya sanayisi, makine yapımı, kömür, petrol ve doğal gaz gibi sektörlerde bir miktar toparlanma ve kademeli gelişme başladı. Tarım sektöründe, başta mahsul üretimi olmak üzere, üretimindeki ilk kriz düşüşünden sonra hızlı şekilde toparlandı.

Romanya'nın en eski endüstrilerinden birisi olan tarım doğrudan tüketim için hayati önem taşıyan insan gıdası ve hafif sanayi için hammadde üretir. Diğer ekonomik dallarla karşılaştırıldığında tarım, bir dizi coğrafi ve üretim-teknolojik özellikleri ile ayırt edilir. Tarımın karmaşık sosyoekonomik ve ekolojik verimliliği, hem ekonomik faktörlerin hem de biyolojik yasaların kombinasyonuna bağlıdır. Romanya, tarımın gelişmesi için uygun doğal koşullara (coğrafi konum, rölyef, iklim ve toprak, hidrografya) ve uzun süredir devam eden üretim geleneklerine sahiptir (Toma, 2010: 9). Ülkede meydana gelen sosyopolitik, siyasi ve ekonomik dönüşümler, Romanya'da tarımın gelişmesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olamamıştır (Karastoyanov, 1988: 240). Avrupa Komisyonu'nun yaptığı analize göre, 2004-2007 döneminde ülkenin tarımda 2,1 milyon işçi kaybetmesinin nedeni budur (Karastoyanov & Popov, 2018: 48). Bu gerçeğe rağmen, Avrupa Birliği (AB) tarımındaki toplam işgücünün yaklaşık % 40'ı Romanya ve Polonya gibi ülkelerde yoğunlaşmıştır. 2010 yılından bu yana, Romanya hükümeti tarıma yatırım yapmak için kararlı önlemler almıştır. Örneğin, 2011 yılı için tarım sektörü hükümetten 3,3 milyar avro destek alırken 2018 yılında bu rakam 4,2 milyar avroya çıkmıştır. Bu durum tarımın modernizasyonunu etkileyerek, Romanya'da tarımı önemli bir ekonomik büyüme aracı hâline getirmeye yönelik orta ve uzun vadeli planların uygulanmasını sağladı (Anghelache & Dumitrescu, 2015: 68).

2016 yılından bu yana tarım sektörünü canlandırmak için Romanya hükümeti, tarımsal ürünlerin yanı sıra bu ürünler üzerindeki

katma değer vergisini düşürdü. Tarım vergisi, Ağustos 2016 itibariyle % 20'den % 9'a indirildi. Avrupa Kırsal Kalkınma Ağı (The European Network for Rural Development-ENRD) kararları Romanya'da tarımın gelişmesi için büyük önem taşımaktadır. Romanya, Ulusal Kırsal Kalkınma Programının (Natsional Rulal Development Programme Romania-PNDR) uygulanması için Ulusal Stratejik Planı'nı (National Strategic Plan-NSP) kabul etti. Bu program, NSP'nin üç ana hedefiyle yakından ilgilidir: Tarım ve ormancılık sektöründe rekabet gücünün artırılması; tarım ve orman alanlarının sürdürülebilir kullanımı yoluyla çevre ve kırsal alanların kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi; Kırsal alanlarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi (Karastoyanov & Popov, 2018: 48-49).

Romanya, yaklaşık 15 milyon hektar tarım arazisine sahiptir, bunun 9,3 milyon hektarı ekilebilir arazi, 0,6 milyon hektarı üzüm bağları ve meyve bahçeleri, 4,8 milyon hektarı ise çayırlardan oluşur (Flanders, 2017: 4). Küçük ve orta yükseklikteki yer şekillerinin (çayırlar, ovalar, çöküntüler vb.) baskın olmasından dolayı, Romanya'nın arazi yapısı, ülkenin ana ve en güvenli zenginliği olan tarım alanlarının % 60'ını ekilebilir hâle getirmiştir. Tarım arazilerinin niteliklerine ve coğrafi konumuna bağlı olarak, farklı tarım sektörleri yapılandırılmış ve geliştirilmiştir. Romanya'da tarımsal üretimin yapısına hayvancılıktan çok bitkisel üretim hâkimdir (Maksakovski, 2009: 162). Bitkisel üretimin gelişimi ve bölgesel konumu, çok sayıda doğal, sosyoekonomik ve politik faktörün birleşik etkisine bağlıdır, bunların arasında ekilebilir arazinin miktarı ve kalitesi özel bir öneme sahiptir. Güneydoğu Avrupa'daki diğer ülkeler gibi, Romanya da önde gelen tarımsal büyüme hedeflerine sahiptir. Bitkisel ürünler içinde en yüksek verim tahıldan elde edilirken, mısır ve buğday üretimi açısından Romanya, Avrupa'da ilk sıralarda yer alır. Ekilen alanın % 64'ü tahıl ve baklagiller tarafından işgal edilmektedir. Ülke topraklarının % 63'ünün tarımda kullanıldığı vurgulanmalıdır ki bu da yüksek derecede emilimi

gösterir (Institutul National de Statistica-Agricultura, 2020). Romanya, tarım sektöründe en yüksek potansiyele sahip Avrupa ülkelerinden biridir ve AB ülkeleri arasında kullanılan en büyük 6. tarım alanına sahiptir, ancak çeşitli faktörlerden dolayı çok düşük bir tarımsal üretim verimi ile karşı karşıyadır. Bu çalışmada Romanya’daki tarımsal sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Ülkede tarımsal üretkenliği artırmak için bir dizi önlem de önerilmiştir. Yapılan bu çalışma için öncelikle literatür taranmıştır. Bu kapsamda konu ile ilgili kurumsal raporlardan ve alan araştırmalarından yararlanılmıştır. Araştırmada coğrafyanın temel araştırma metotları gözetilmiş, ilgili kaynaklar ve yayınlar temin edilerek veri tabanı oluşturulmuş, Romanya’da tarım coğrafyasını ele alan çalışmalar incelenmiştir.

Romanya’nın Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Balkan Yarımadası’nın kuzeydoğusunda bir doğu Avrupa ülkesidir. Doğuda Karadeniz, Moldova, kuzeyde Ukrayna, batısında Macaristan ve Sırbistan, güneyinde Bulgaristan ile çevrilidir (Özey, 2017: 360). Asya, Avrupa ve Ortadoğu’nun kavşak noktasında, Tuna Nehri ve Karadeniz yakınlarında 237.500 km² olan Romanya coğrafi yönden iki bölüme ayrılır. Romanya’nın orta kısımları dağlıktır. Burada genç kıvrım dağlarında Karpatlar, Transilvanya Dağları ve batıda Bihar Dağları Transilvanya havzasını çevirir. Ülkenin güney ve doğu kısımları genellikle Tuna Nehri’ne giden akarsuların geçtiği çok geniş ovalardan meydana gelir. Karpatlar ve Transilvanya havzası: Transilvanya havzasını doğudan çeviren doğu Karpatlar ve güneyden çeviren Güney Karpatlar üçüncü zaman kıvrımlarından meydana gelmiş genç dağlardır. Doğu Karpatlar Çek Cumhuriyeti’nden uzanarak Romanya’ya girerler. Doğu Karpatlar’ın uzantısı olan Güney Karpatlar’a Transilvanya Dağları adı da verilir. Etrafı Karpat kıvrımlarıyla çevrilmiş olan Transilvanya havzasının batısında yükselen Bihar Dağları şistlerden ve granitlerden meydana gelmiştir. Doğudaki ve güneydeki ova ve platolar: Romanya’nın ortasında büyük bir yay

meydana getiren Karpat Dağları'nın dışında kalan kısımlar genellikle geniş ovalar hâlidir. Güney Karpatlar'la Tuna Nehri arasında kalan düzlüklere Eflak ovaları denir. Eflak ovalarının doğusunda Tuna ve Karadeniz arasında yer alan Dobruca, Kuzey Bulgaristan platosunun devamı sayılır (Seçkin, 1972: 76).

Orta Avrupa'da egemen olan iklimin etkileri Romanya'da da sürer. Bununla birlikte Eflak ve Boğdan'da doğu Avrupa ikliminin etkileri yer yer baskındır. Kuzeydoğudaki Rusya ovalarından esen Krivetz rüzgârları Eflak ve Boğdan'da kışların çok soğuk geçmesine neden olur (Güney, 2006: 136). Ülkenin orta ve batı kesimlerinde nemli bir iklim, güneydoğuda karasal bir iklim, kıyılarda ise ılıman bir iklim görülmektedir (Sezer, 1991: 1). Sıcaklık güney ve güneydoğuya doğru artmakta ise de her yerde kışlar uzun ve çok soğuktur (Bükreş'te Ocak ayı ortalaması $-3,5^{\circ}\text{C}$), yağın kar aylarca eriyip kalkmaz. Kuzey ve güneyde yıllık ortalama sıcaklıkları 11°C , yüksek kesimlerde $2,6^{\circ}\text{C}$ 'dir. Yazlar sıcak ve yağmurludur. Güneybatıdan esen sıcak rüzgârlar, sıcaklıkların artmasına neden olur. Mutlak maksimum sıcaklıkların en yüksek ölçüldüğü yer Braşov'dur ($44,5^{\circ}\text{C}$) (Ministry of Environment and Forests, 2010: 16). Yağışlar ülkede genellikle yazın düşer. Dağlık bölgelerde 1200 mm'yi geçen yağışlar düzlüklerde azdır ve orta tutardadır (Güney 2006: 136). Romanya'da doğal bitki örtüsü bakımından 800 metre yükseltiye kadar meşe, 1400 metreye kadar kayın, 1800 metreye kadar iğne yapraklı ormanlar bulunur. Daha yüksek kesimlerde ise Alpin çayırlara geçilir. Ormanlar ülke yüzölçümünün % 25 kadarını kaplarlar. Transilvanya bölgesi ve Karpat Dağları ormanlık alanların başında gelir.

Güney Bulgaristan sınırının kabaca % 90'ını çizen Tuna, Romanya'nın en büyük akarsuyudur ve ülkede bulunan hemen hemen tüm akarsular Tuna'ya bağlanırlar. Tuna'nın Romanya içindeki akışı oldukça yavaş olup, yatağı yer yer 3 km genişliğe ulaşabilir. Karadeniz kıyısında Ukrayna sınırına yakın bir konumda oluşan deltası 4340 km^2

alan kaplar ve önemli sulak alanların başında gelir. Tuna burada üç ana kol olarak denize ulaşır. Tuna ayrıca Cernavoda kasabası yakınından bir kanalla Karadeniz kıyısındaki Köstence Limanı'na da bağlanmıştır. Ülkenin Tuna'ya bağlanan başlıca kolları Mureş, Timiş, Jiu, Olt, Argeş, Lamonita, Siret ve Prut'tur (Gümüş, 2006: 54). Ülkede en büyük göller Karadeniz ve Tuna kıyılarındadır. Başlıcaları şunlardır: Razelm, Sinoe, Zmeica, Barates, Moştıştea, Oltina'dır (Alpan, 1976: 31).

Ülke nüfusunun çoğunluğunu (% 88) Romenler oluşturur. Ayrıca farklı etnik gruplara (Macar, Alman, Ukraynalı, Rus, Türk, Sırp, Slovak ve Çekler) ait toplumlar bulunur. Nüfusun çoğunluğu ovalarda (Erdel, Boğdan ve Eflak ovaları) toplanmıştır. Ülkenin başkenti Bükreş, önemli bir sanayi kentidir. Diğer kentler Braşov, Timoşoara, Piteşti, Iasi, Cluj-Napoca, Timisoara, Craiova, Galati ve Ploiesti'dir. 1990 yılından beri, gerek dışarıya göç gerekse artan ölüm ve azalan doğum oranları nedeniyle, Romanya'nın nüfusu sürekli azalma kaydetmiştir. 1990 yılının Temmuz ayında 23,21 milyon kişi olan ülke nüfusu, 2000 yılı başı itibarıyla 22,45 milyon kişiye düşmüştür (Gülsoy, 2002: 2). Ülke nüfusu 2018 yılında 19,5 milyon iken 2019 yılı sonunda bu rakam 19,3 milyona gerilemiştir. Ülkede 2020 yılı verilerine göre doğurganlık oranı ‰ 1,6'dır. Bebek ölüm oranı 5,8, beş yaşın altındaki ölümlerin oranı 6,9'dır. Ülkede nüfus yoğunluğu km²'ye 84 kişidir (Institutul National De Statistica-Romania in cifre, 2020: 11-12).

Baia Mare ve Metalic yerleşimlerinin çevresinde polimetalik cevher yatakları bulunmaktadır. Baia Mare yakınlarında kurşun, çinko, bakır, altın çıkarılır. Romanya kaya tuzu açısından çok zengindir. Ülkede kaya tuzu Karpatlar'da Oknele Mar ve Slanik yakınlarında çıkarılır. Bukovina çevresinde (Kachika) ve Transilvanya'da (Okna Mures) büyük kaya tuzu yatakları da vardır. Ülkenin farklı yerlerinde kömür, linyit, demir filizi, manganez, krom, çinko, gümüş, altın, antimon, civa ve uranyum çıkarılır. Romanya, Rusya'dan sonra Avrupa'nın en çok petrol üreten ülkesidir. Ayrıca dünyada nadir olarak

çıkarılan metan gazı bakımından da oldukça zengindir. Romanya dünyanın on dördüncü büyük makine yapımı ve metal işçiliği bakımından gelişmiş ülkesidir. Daha çok traktör, lokomotif, elektrikli aletler ve yol delme teçhizatı yapılı, sanayi esas olarak demir ve çelik üzerine kurulmuştur (Özey, 2010: 79).

Avrupa'nın önemli bir kavşağında yer alması nedeniyle, Romanya'ya başlıca merkezlerden demir yolu, kara yolu, hava yolu ve su yoluyla ulaşmak çok kolaydır. Son yıllarda kara yolu ulaştırma sisteminde gelişmeler görülmüştür. Kara yolları daha çok Transilvanya bölgesinde yer alır. Toplam uzunluğu 78,000 km olan kara yolları, Bükreş-Pitesti ve Fetesti-Cernavoda otobanlarını ve 11. Avrupa yolunun 4.783 km'sini oluşturmaktadır (Özey, 2018: 310). Romanya'da demir yollarının uzunluğu 14.000 km'dir. En önemli demir yolları Avrupa'nın endüstri bölgeleriyle bağlantı sağlayan yollardır. Milletlerarası önemi olan Tuna nehri Romanya'nın Orta Avrupa ülkeleri ve dış ülkelerle ilişkilerinde büyük değere sahiptir. Ülkenin en büyük limanı Köstence'dir (Atalay, 2000: 151).

Ülkede turizm nispeten iyi gelişmiş bir sektördür. Turizm açısından önemli kaynaklar Karadeniz sahilleri, Danube Deltası, Transilvanya ile Karpatlar'ın dağlık bölgeleridir. Ülkeyi yılda yaklaşık 3,3 milyon turist ziyaret etmektedir. Deniz, dağ, balneoloji ve av turizmi için çok iyi koşullar vardır. Romanya Karadeniz Rivierası, 8 km uzunluğundaki büyük ve modern bir sahil beldesi olan Mamaia'dır. Köstence'nin güneyinde, sadece deniz rekreasyonu ve kaplıca tedavisi sunmayan Ajija, Libertaya, Eforie Nord, Tekirgöl ve Skitu'da sık ziyaret edilen yerler arasındadır. Karpat geyikleri ve geyikleriyle iyi korunmuş Alpin faunası arasında yer alan Karpatlar'da birçok dağ beldesi bulunur. Birçoğu, spor ve rekreasyon için uygundur. Sinaia (Prahova Nehri Vadisi'nde), Poiana Brasov, Predyal vb. Bukovina manastırları, büyük sanatsal değerleri nedeniyle UNESCO tarafından

dünya kültürel ve tarihi mirasının başyapıtları olarak tanınmıştır (Masters vd., 2013: 683-738).

Romanya Tarımının Dünü ve Bugünü

Romanya'nın geçmişte dengesiz toprak dağılımı ve tasarrufu kavgaları, daha Romanya Birleşik Prenslik hâlini aldığı 1864 yıllarında başlamıştır. Yeni teşekkül eden Romanya devletinde toplumsal, ekonomik ve siyasal birliği düşünen Prens Alexandru CUZA, 23 Nisan-5 Mayıs 1865 tarihinde yürürlüğe giren bir Tarım-Toprak Reformu Kararnamesi çıkardı. Bu kararname ile 1.810.311 ha arazi 463.544 köylü aileye dağıtıldı. Daha sonra bu toprak 2.035.640 hektara çıktı, bu topraklardan 511.896 aile yararlandı. Fakat bunlardan tatmin olmayan Romenler, 1881-1891 yılları arasında ayaklandılar. Ülkedeki ayaklanmalar 1907 yılında şiddetlenerek tüm ülkeye yayıldı. Bunun üzerine Romanya devleti, Toprak ve Tarım Reformu Kanunu'nu genişletmek ve daha tatminkâr duruma getirmek zorundan kaldı. 1930-1935 rakamlarına göre 700.000 köylü topraksızdı. Ülkede 1938 yılından önce tarımcılık; insan gücü, sayısı ve milli gelire katkısı bakımından endüstriden evvel geliyor ve ağır basıyordu.

Tablo 1: Romen tarımının işletme yüzdeleri (1930-1935)

İşletme Kategorileri (ha)	%	
	İşletme Sayısı	Elde Tutulan Arazi
0-1	18,6	1,6
1-3	33,5	11,1
3-5	22,8	16,3
5-10	17,1	20,0
10-20	5,5	12,0
20-50	1,7	7,8
50-100	0,4	4,5
100-500	0,3	10,6
500'den fazla	0,1	17,1

Kaynak: Alpan, 1976: 92.

Bu rakamlara göre, 3 hektara kadar arazi işletenler, % 52,1 oranında oldukları hâlde, bunlar ancak % 12,7 gibi bir alana sahipti. Diğer yandan 50 hektardan fazla işletenler % 0,8 oranında olmakla beraber, arazinin % 32'sine sahipti. 22 Mart 1945'te kabul edilen Toprak-Tarım Reformu'na göre: 50 hektardan fazla ekilebilen toprakların % 15'i dağıtıldı, tüm toprakların % 10'u topraksız köylüye verildi. Ayrıca 1 milyon 109 bin hektarlık arazi yarım milyon aileye dağıtıldı. 1947'de kiliseye ait 500.000 hektarlık toprağın % 10'u devlete bırakıldı. 1948 yılında halkın % 75'i 10 ha, % 18,7'si 1-3 ha, % 3,6'sı 4-5 hektar ekilebilir arazisi bulunuyordu (Alpan, 1976: 97-98). 1949-1950 yıllarında birer yıllık kalkınma planı uygulandı. Bu denemelerden sonra 1951 yılından itibaren beşer yıllık Ekonomik Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir. Bu plana göre 1951 yılına kurulmaya başlamış olan ve 1962'de ülkenin her tarafına yayılan Üretim Tarım Kooperatifleri açılmıştır (Neidik, 1975: 76). Beş yıllık kalkınma planları süresince 1975 yılından sonra Romanya milli ekonomisinin diğer kollarının yanı sıra, tarımda teknik-maddi temellerin gelişmesi ve modernleşmesi başlamıştır. 1975 yılında Devlet Tarım İşletmesi bünyesinde 370 adet kurum toplam 2.069.900 hektar alanı işlemekteydi. Tarım sektörüne teknik araçlar, makine ve parçalarını sağlayan Tarım Mekanizasyon İşletmesinin 1975 yılında 743 istasyonu vardı (Şandru, 1979: 92).

1974 yılında ürünlerinin fazlalaşması ve gelirlerinin artması amacıyla küçük ve orta hâlli köylülerin birleşmeleri sayesinde kurulan 4420 tarım kooperatifi, Romen tarımının başlıca kooperatifleri, 8,8 milyon hektar araziye sahiptir. Yapı işlerine 1974 yılında girilmiş olan iki büyük sulama sistemi açılmıştır. 17.600 hektar araziye kapsayan Jegalia sistemi, bütün kapasite ile 1970'te çalışmaya başlamıştır. Hemen hemen aynı süre içinde, Pietroiu-Stefancel Mare kentleri yöresindeki 55.700 hektarlık alan sulanmıştır. Ülkenin bir diğer sulama sistemi Dobruca'nın merkezinde, Carasu Vadisi'nin kuzeyinde bulunur ve Babadağ ormanlarına kadar yayılır (Neidik, 1975: 118-122).

Romanya'da Devrim'den önceki dönemde tarımsal alanların % 61'ini kooperatif çiftlikleri; % 30'unu devlet çiftlikleri, % 10'unu ise çiftçiler tarafından işletilen özel tarım alanları oluşturuyordu. Ülkede 1986 yılından sonra tarım sektöründe önemli gelişmeler sağlanmış, sulanan arazi miktarının artmasıyla tarımsal üretim de hızla yükselmiş, tarımsal arazilerin daha iyi düzenlenmesine ve istikrarlı bir tarımsal üretim sağlanmasına çalışılmıştır. Komünist Dönem'de (1988-89) Romanya'da yaklaşık 15 milyon hektar alanda tarım yapılmaktaydı. Tüm tarım arazileri, Ortak Tarım Politikası (Politica Agricola Comuna-PAC) ve Eski Devlet Tarım İşletmeleri (Fostelor Intreprinderi Agricole de Stat- IAS) aracılığıyla devlete aitti. O dönemde iki milyon hektar arazi sulanmaktaydı. Milyonlarca insan Tarımsal Üretim Kooperatifleri'nde (Cooperative agricole de producție-OTP) son derece düşük ücretlerle çalışıyor, köylüler ise yoksulluk içinde yaşıyordu. Tüm tarımsal üretim devlete aitti. Ancak 1990 yılında sanayi durgunlaştıkça tarımın ülkenin GSYİH'sine katkısı % 21,8 oldu. Sonraki yıllarda önemli ölçüde azaldı (Dermendjiev, 1998: 69).

1989 Aralık Devrimi'nden hemen sonra, Petre ROMAN ve Teodor STOLOJAN liderliğindeki hükümet tarım politikalarında iyileştirmeler yaparak, komünistlerin el koyduğu servetin en azından bir kısmını köylülere dağıttı, devlet destek programlarıyla da tarıma dayalı kalkınma stratejileri oluşturuldu (Bezemer & Headey, 2008: 1343). Ülkedeki hemen hemen tüm OTP'ler tahrip edildi, hayvan çiftlikleri yıkıldı ve hayvanlar insanlar arasında paylaştırıldı. 1991 yılında toprağın köylülere iade edilmesini sağlayan yasa ile köylü en çok 10 hektarlık bir alanda tarım yapma hakkına sahip oldu. Araziler, yıllara yayılan birçok suiistimal ve dava ile ulusal düzeyde gerçek bir karmaşa yaratan yerel komisyonlar tarafından bölünmüştür. Hükümet tarafından hazırlanan programda köylülerin 0,5 hektar araziye kendi hesapları adına işlemelerine müsaade edilmiştir. Daha sonra yayınlanan 19 Şubat 1991 tarih ve 18 sayılı Toprak Kanunu ile;

- Sosyalist rejim tarafından halkın elinden alınarak devletleştirilmiş olan topraklar, sahip ve mirasçılarınca o dönemden önce toprağa sahip olduğundan belgelenmesi kaydıyla,
- Yine devletleştirilmiş topraklardan harpte savaşanlara verilmiş olanlar, aile başına en fazla 10 hektar olmak üzere sahip ve mirasçılarına iade edilmesi kararlaştırılmıştır,
- Tarım kooperatiflerindeki çiftçilerden 5000 m²'den az toprağı olup 3 yıldır kooperatif bünyesinde çalışanlara,
- Manastırlara,
- İhtilale katılanlardan ölen, sakat kalan veya çalışamaz hâle gelenlere veya mirasçılarına,
- Toprak miktarına göre işleyen kişilerin yetersiz olduğu bölgelerdeki topraklarda çalışmak için müracaat edenlere,

yine aile başına 10 hektarı aşmamak üzere toprak verilmesi planlanmıştır (Sezer, 1991: 13-14).

Geleneksel olarak temel bir tarım ürünleri üreticisi olan Romanya'da 1995 yılından itibaren bu sektörde çalışan nüfus toplam işgücünün % 35'ine ulaşmıştır. Komünist Dönem'de el konulan bina ve arazilerin özelleştirilmesi tamamlanamamış ve bu konu ülkede siyasi tartışmalara yol açmıştır. Devrim'den sonraki ilk yıllarda Komünizm Dönemi'nde dikilen meyve bahçeleri ve bağlar ortadan kalmıştır. 1997'de Lupu yasası, komünistler tarafından toprağı el konulan köylülerin 50 hektara kadar olan bölümünün geri alabileceğini ve onu satma hakkına sahip olduğu belirtmiştir (Çavdarova, 1999: 39). Tarımsal girdi ve ürün fiyatlarının liberalizasyonu süreci 1999 yılında hız kazanmış, buna bağlı olarak pek çok küçük tarımsal işletme ciddi rekabetçi baskılara maruz kalmıştır. Ülkede tarımsal destek

programlarının kaldırılmasından dolayı çiftçiler zor duruma düşmüştür. Bürokratik engeller (Komünist Dönem'de el konulan bina ve arazilerin özelleştirilememesi) ve çeşitli yasal sorunlara rağmen, 2000 yılının sonu itibarıyla, toplam ekilebilir arazinin % 85'inden fazlası ve hâlen tarımsal amaçlarla kullanılan alanların % 72'si özel sektörün eline geçmiş, arazi sahiplerinin % 78'i mülkiyet belgesi almışlardır. Hükümet, tarımsal reformun hızlandırılmasına yönelik öncelik vermekle beraber, gelişmeler istenilen hızda gerçekleşmemektedir (Gülsoy, 2002: 8). Ülkede tarım sektörü ile ilgili 2002 yılında, işleri daha da karmaşık hâle getiren yeni yasaya göre: eski sitelerde mülkün iadesi yapılmış, böylece arazinin parçalanması maksimum seviyeye ulaşmıştır. Romanya'da toplamda, dokuz milyon hektarlık arazide 4,2 milyon bireysel çiftlik bulunmaktadır. Her çiftlik ortalama üç parsel bölünmüştür. Ülke nüfusunun % 30'u tarımda çalışmaktadır (Institutul National de Statistica-Agricultura, 2020). Ülkede 2000'lerin ortalarına gelindiğinde, neredeyse dört milyon hektar arazi ekilmemiş durumdaydı (Badea, 2011: 146). Ulusal düzeyde önem arz eden bu konu için bir vizyon ve strateji yoktur.

Romanya'da Yetiştirilen Tarım Ürünleri

Romanya 14,8 milyon hektar tarım alanına sahip olmasına rağmen, ekilebilir araziler 10 milyon hektardır. Başka bir ifade ile ekilebilir arazi ülke yüz ölçümünün % 41'ini oluşturur. Tarımsal arazilerin çoğu aşağı Tuna, Panoniyen ile Moldova ve Dobruca ovalarında, ülke topraklarının % 60-70'ini işgal ettikleri yerde bulunurlar. Otlaklar Romanya'nın yaklaşık % 13'ünü, çayırlar % 6'sını kaplar ve çoğunlukla çok engebeli arazinin hâkim olduğu Karpatlar'ın dağlık ve engebeli bölgesindedir. Yamaçlarda çok yıllık bitkiler yetiştirilir. Romanya'nın deniz seviyesinden 300 metreye kadar yükselen tarıma en çok elverişli ovaları ise güneyde ve doğuda Tuna ile Prut ırmaklarının suladığı düzlüklerdir. Tarım sektörünün geleneksel yapısı hem özel teşebbüsün hem de kooperatiflerin devletle ortak

faaliyette bulunmalarına imkân tanımaktadır. Ülkedeki sebze üretimi son beş yılda % 26 artarak 13,9 milyar avro ile 2018 yılında AB'de 6'ncı sırada, toplamda yaklaşık % 6 arttı. Romanya, geçtiğimiz yıl 18,7 milyon tonluk üretimle mısır ekili alan açısından AB üye ülkeleri arasında birinci sırada yer aldı. Romanya ayrıca AB'deki en büyük ayçiçeği üretimini (3 milyon ton) gerçekleştirdi, bu üretimi Bulgaristan, Macaristan, Fransa ve İspanya izledi. Romanya, 10,1 milyon ton buğday üreterek, AB'de toplam buğday üretiminin % 7,3'ünü tek başına karşılayarak, Fransa, Almanya ve İngiltere'den sonra 4. sırada yer almıştır (Lowder vd., 2017: 104). Soya fasulyesi söz konusu olduğunda, Romanya hem ekili alan hem de üretim açısından ikinci sırada yer almış ve AB toplamının % 16'sından fazlasını sağlamıştır (Flanders, 2017: 8).

Bitkisel üretim, ülkenin tarımsal üretiminin yaklaşık % 60'ını sağlayan bir daldır. Ülkede tarıma elverişli arazinin çoğu tahıl üretimi için kullanılmaktadır. Mısır ve buğday başlıca ekilen ürünlerdir. Mısır üretimi 13,2 milyon tondur (2004) ve ülke dünyada 7. sırada yer almaktadır. Her yerde yetiştirilir, ancak ana bölgeler aşağı Tuna Ovası, Dobruca, Moldova ve Transilvanya platolarıdır. Alan ve yıllık üründe ikinci sırada (7,7 milyon ton) buğday yer alır. Ülke, üretimi açısından dünyada 18. sırada yer almaktadır. Deniz seviyesinden 600 m yüksekliğe kadar olan yerlerde yetiştirilir. Aşağı Tuna Ovası, Dobruca ve Banat'ta buğday üretimi için elverişli koşullar vardır. Romanya'da tahıl (baklagiller ve bezelye) yetiştiriciliği de yaygındır. Çavdar, arpa, yulaf ve darı önemli ölçüde daha küçük alanları kaplarken, aynı zamanda ülkenin ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Çavdar, çoğunlukla aşağı Tuna Ovası ve Dobruca'da; arpa, Moldova Platosu'nda ve Dobruca'da; yulaf, ülkenin batı kısmının daha nemli bölgelerinde yaygın olarak ekilmektedir (Dimitrov vd., 2006: 241).

Tablo 2: Romanya'da tarla bitkilerinin ekiliş alanları, verimi ve üretim miktarları

Yıl	Ürün	Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Üretim (ton)
2010	Buğday	2162.4	2688	5811.8
	Mısır	2098.4	4309	9042.0
	Arpa	515.8	2542	1311.0
	Pirinç	12.4	4966	61.6
2018	Buğday	2109.0	4803	10130.0
	Mısır	2371.0	7740	18353.0
	Arpa	424.0	4424	1876.0
	Pirinç	8.4	5280	44.4

Kaynak: İNS verileri ile 2018 Romanya İstatistik Yıllığı-MADR Operatif verileri

Tuna Nehri boyunca pirinç yetiştirilir. Endüstri bitkileri arasında en önemlileri, çoğunlukla ayçiçeği (1,6 milyon ton), şeker pancarı (ovaların hemen hemen her yerinde), keten (daha soğuk dağlar arası vadilerde), kenevir (yağmur bakımından zengin batıda) ve tütün (Dobrogea'da, Panoniyen Ovası'nda, güneydoğu bozkır bölgeleri).

Tablo 3. Romanya'da sanayi bitkilerinin ekiliş alanları, verimi ve üretim miktarları

Yıl	Ürün	Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Üretim (ton)
2010	Ayçiçeği	790.8	1597	1362.9
	Şekerpancarı	21.7	38036	837.9
	Tütün	1.5	1939	3.0
	Soya	63.9	2345	149.9
2018	Ayçiçeği	1098.0	2805	3080.0
	Şekerpancarı	25.2	38817	978.2
	Tütün	1.1	1282	1.4
	Soya	167.0	2754	460.0

Kaynak: İNS verileri ile 2018 Romanya İstatistik Yıllığı-MADR Operatif verileri.

Ülkede sebze üretiminin gelişmesi için çok uygun koşullar bulunur. Bol miktarda domates (1,3 milyon ton), salatalık, biber, soğan, pırasa, sarımsak, lahana, havuç, patlıcan, bamya yetiştirilmektedir. En büyük seralar Oltenia bölgesinde yer alır. Ülkenin her yerinde patates, karpuz ve kavun yetiştirilmektedir. Patatesin yetiştirildiği sahalar (4,2 milyon ton) Transilvanya Platosu, Banat ve Bukovina'dır. Doğal koşullar bağcılık ve meyve yetiştiriciliğinin gelişmesine yardımcı olur. Üzüm bağları en çok Karpatlar'ın ve Moldova Platosu'nun eteklerinde, Siret Nehri Vadisi'nde bulunur. Dobrogea'da büyük üzüm bağları da vardır. Romanya meyve bahçeleriyle de ünlüdür (Doykov & Doykov, 2010: 17). Ülkede erik (Oltenia ve Muntenia, Moldova'daki engebeli topraklar), elma (Transilvanya Platosu'nun kuzey kısımları, Bistritsa Nehri Vadisi), kayısı ve şeftali (Banat) yetiştirilmektedir (Dimitrov vd., 2006: 242).

Romanya'da Tarımsal Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Romanya, 2018 yılında Fransa'dan (29,1 milyon hektar), İspanya'dan (24,6 milyon hektar) ve İngiltere'den (17,4 milyon hektar) sonra 13,8 milyon hektarlık ekilebilir tarım alanına sahiptir. Ülkede kullanılan tarımsal alanının % 60'ı (8,2 milyon ha) ekilebilir arazilerle temsil edilmektedir ve bu alanın yaklaşık üçte ikisi tahıl ürünleri için kullanılmaktadır. Böylece Romanya, dünyadaki en büyük 10 tahıl ihracatçısından biridir (buğday ihracatında dünya 9'uncusu, mısır ihracatında 6'ncı). Tarımın Romanya'nın GSYİH'si içindeki payı son 20 yılda düzenli olarak azalmıştır. Tarım sektörünün 1993 yılında GSYİH'ye katkısı % 22,6 iken, 2008 yılında bu katkı % 7,5, 2015'te ise % 5'inin altına düşmüştür (Potentialul dezvoltării sectorului agricol din Romania, 2017: 7). Balkan ülkeleri ve batı Avrupa'da 80'li yılların sonunda kişi başına gayri safi hâsıla düşerken, 90'ların sonlarında yükselen GSYİH ile neredeyse iki katına çıkmıştır. Oysa Romanya'da kişi başına gayri safi hâsıla yıldan yıla düşmüştür (Çavdarova, 1999: 72). Bu düşüş, Romanya ekonomisinin ağırlıklı olarak endüstriyel-

tarımsal bir ekonomiden temelde hizmetlere dayalı bir ekonomiye yapısal dönüşümünün de göstergesidir. Tarımın GSYİH’ye katkısı azalıyor olsa da, Romanya, Avrupa Birliği’ndeki tüm ülkeler arasında, Avrupa ortalamasının 3 buçuk katı ile GSYİH’nin yapısında hâlen en büyük paya sahiptir. Buna ek olarak, 2014 yılında tarım Romanya’nın aktif nüfusunun % 27,3’ünü, 2019 yılında ise % 26,9’unu istihdam etmiştir (Anghelache vd., 2014: 82).

Romanya’da tarımda istihdam edilen işgücünün payı, 2014 yılında 1992’de kaydedilene oldukça yakın bir değere sahipti, ancak bu dönemde tarımın GSYİH içindeki payı 4 kattan fazla azalarak tarımsal kayba neden oldu. Temel olarak, 2013 yılında tarımda istihdam edilen kişi başına brüt katma değer, Avrupa Birliği ortalamasının yalnızca % 18’i kadardı ve batı Avrupa’daki ülkelere baktığımızda durum daha da endişe vericidir. Oysa bu durum 2019 yılında % 16’ya düşmüştür. Romanya’da tarımda çalışan bir kişinin ürettiği brüt katma değer, Fransa’da üretilenin sadece % 7’si, İspanya’da üretilenin % 9’udur. Ülkede toplam tarımsal işgücünün yaklaşık % 85’i kendi çiftliklerinde çalışırken, AB’de tarım sektöründe kendi hesabına çalışanların ortalama payı % 72’dir ve bazı ülkelerde daha da düşüktür (İspanya % 50, Fransa % 63,1, Almanya % 55,8). Tarımda en fazla maaşlı işçiye sahip ülkeler, işçi düzeyinde üretilen en yüksek brüt katma değere sahip ülkelerdir. Açıklanan sorunların tamamı Romanya tarımının karşılaştığı temel soruna, yani tarımsal üretimin nispeten düşük verimine yol açmaktadır (Potentialul dezvoltării sectorului agricol din Romania, 2017: 7-9).

Geniş tarım alanlarının Romanya’daki kullanım oranı göz önüne alındığında, bu tarım alanlarından elde edilen verim oldukça düşüktür. Romanya buğday yıllık ürün üretiminde % 37,1, mısır üretiminde ise % 49,3 ile Avrupa ortalamasının gerisindedir ve ülke bu konuda orta ve doğu Avrupa’daki birçok ülke tarafından geride bırakılmıştır. Yetersiz tahıl verimi, yıllık tahıl üretiminin hacmini, değerini ve GSYİH’ye katkısını sınırlamıştır. Bu olumsuz durumu açıklayan birkaç faktör

vardır: Romanya'daki çiftliklerin neredeyse % 75'i 2 hektardan daha az alana sahiptir ve 10 hektarın altındaki çiftliklerin payı toplam % 98 ve kullanılan toplam tarım alanının % 39'una eşittir. Diğer yandan, 100 hektarın üzerinde büyüklüğe sahip çiftlikler, toplam sayının yalnızca % 0,5'ini temsil ederken, bu çiftlikler tarım alanlarının % 49'unu kullanmışlardır. Diğer Avrupa ülkelerinin aksine, 10 ile 100 hektar arasındaki orta büyüklükteki çiftliklerin sayısı Romanya'da nispeten azdır. Tarımsal üretim için yüksek verime sahip olan Fransa ve Çek Cumhuriyeti'nde 50 hektarın üzerindeki çiftlikler toplam çiftliklerin % 29'undan fazlasını oluşturur (Anghelache, 2017: 32).

Tarım Romanya İçin Neden Bu Kadar Önemli?

Ulusal düzeyde tarım, Romanya ekonomisinin önemli dallarından biridir. Romanya'nın Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nın oluşumunda tarımın katkısı % 6'dır. Bu nedenle ülkede tarımsal alanın geliştirilmesine ve modernizasyonuna ihtiyaç vardır. Tarım ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı tarafından yayımlanan verilere göre, ülkedeki 23,8 milyon hektarın tarımsal işletmelerde kullanılan tarım alanı yaklaşık 13,3 milyon hektardır (% 55,9), bunun yaklaşık 8,3'ü milyon hektar ekilebilir arazidir. Ayrıca tahıllar ve yağlı tohumlar ekilebilir arazinin yaklaşık % 80'ini kaplar. Eurostat tahminlerine göre, Romen tarımı 2016 yılında ekonomiye 2015 yılındaki rakamlara göre % 2,7 ve son beş yılın ortalamasından % 8,7 düşüşle yaklaşık 15 milyar avro kazandırdı (Institutul National de Statistica-Agricultura, 2020).

Romanya'da Tarımın Temel Eksiklikleri Nelerdir?

Parçalanmış ve Küçülmüş Çiftlik Sayısının Fazlalığı

Tarım Bakanlığı'nın raporuna göre, çok büyük çiftliklere paralel olarak çok sayıda küçük çiftliğin varlığı, ülkede tarımı ve rekabet gücünü etkileyen yapısal dengesizliği ortaya koymaktadır (Strategia pentru dezvoltarea sectorului agroalimentar pe termen mediu si lung orizont 2020-2030, 2020). Bu nedenle yeterince kullanılmasa da

Romanya'da tarım sektörü önemli bir gelişme potansiyeline sahiptir. 238 bin km²'lik toplam yüzölçümüyle Romanya, Avrupa Birliği'nin toplam yüzölçümünün % 6'sını temsil etmektedir. Ancak tarım arazileri parçalanmış, küçük arazilere bölünmüş ve çiftçileri üretim maliyetlerinin düşürülmesi için çeşitli dernek veya kooperatiflere katılmaya teşvik etmeye yönelik girişimlerde bulunulmuş olmasına rağmen, bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Tarım Bakanlığı'nın resmi verilerine göre Romanya, tarımsal alanların parçalanması açısından Avrupa Birliği'nde iki küçük ülke olan Malta ve Güney Kıbrıs'tan sonra üçüncü ülke konumundadır.

- Ülkede her biri 1-5 hektar arasında 830.200 tarımsal işletme vardır. Başka bir ifade ile Romanya'daki toplam ekili tarım alanlarının yaklaşık % 19'unu 1-5 hektar arası tarım alanları oluşturur. Bu rakam Romanya'nın toplam tarım alanının neredeyse beşte birini kapsar.
- Ülkede 13.100 çiftliğin her biri 100 hektardan fazla alana sahiptir. Toplam 5,3 milyon hektarlık alan Romanya'nın toplam tarım alanının yarısından fazlasıdır.
- 176.700 tarımsal işletme (1,6 milyon hektar), ülkenin toplam tarım alanının yaklaşık % 16'sını oluşturur (5 ila 30 hektar arası).
- 30-50 ha arasında sadece 11.700 çiftlik vardır. 464.500 hektar arazi ülkenin toplam tarım alanının % 5'ini oluşturur.
- 8.600 çiftliğin her biri 50 ila 100 hektar arasında olup, toplamda 613.900 hektarlık (ülkenin toplam tarım alanının % 6'sından fazlası) alanı oluşturur (Institutul National de Statistica-Agricultura, 2020).

Yaşlanan İş Gücü ve Nitelikli Eleman Eksikliği

Tarımda çalışan nüfusun yaşlanma süreci ve doğal azalması da Romanya tarımının önemli bir sorunudur. Bu durum, özellikle uzun vadede kırsal alanlarda geniş bir şekilde yansır. Bu nedenle, Romanya'nın kırsal alanlarındaki işgücü azlığı ve kırsal alanın niteliksel yapısında hem yaş hem de eğitim açısından değişiklikler sunmuştur. Tarıma dâhil olan nüfusun önemli bir kısmı sosyal açıdan çok savunmasızdır, aynı zamanda yaşlıdır ve eğitim düzeyi düşüktür, bu da Romanya'nın bazı kırsal alanlarında toplulukların sınırlı kapasitesi nedeniyle gerçek yoksulluk sınırının ortaya çıktığı anlamına gelir. Kırsal kesimden tarımda çalışan insan sayısının azaltılmasına, bu alana mesleki eğitim eksikliğinin de eklenmesine neden olmuştur.

Tarımda Teknik Donanım Eksikliği

Romanya ile diğer AB üye ülkeleri arasındaki tarım makinelerinin yetersizliği arasındaki uçurum oldukça yüksektir. Romanya'nın tarımdaki az gelişmişliğinin ve düşük performansının ana nedenlerinden biri, çiftçileri teçhizatla donatmak açısından yetersiz sermayeye sahip olması ile açıklanabilir. Bu nedenle, Romen tarım işletmelerinden bir çiftçinin bağıışı, AB'li bir çiftçinin ekipman bağıışına kıyasla 25-26 kat daha düşüktür. Ek olarak, Tarım Bakanlığı verileri, önemli sayıda çiftliğin - toplam tarım arazisinin % 31,1'i traktör kullanmadığını ve çiftliklerin % 91,1'inin traktör sahibi olmadığını göstermektedir (Ministerul Agriculturerei Şi Dezvoltării Rurale, 2020: 8-10).

Sulama Sistemlerinin Eksikliği

Romanya'daki tarım arazilerinin yalnızca % 24'ünün sulama sistemlerinden faydalandığını, ancak çoğunun işlevsel olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, sulama altyapısı olan 3,1 milyon hektarın yalnızca % 50'si uygulanabilir olarak kabul edilmektedir. Ek olarak, drenaj için düzenlenen yüzey neredeyse sulama için düzenlenen yüzeyle

aynıdır ve toprak erozyonuyla mücadele Romanya’nın tarımsal yüzeyinin yaklaşık % 15’inde yapılmaktadır (Institutul Național de Statistică-Agricultura, 2020). Sulama sisteminin gelişimini sınırlayan ana sorunlar şunlardır: tarımsal işletmelerin yüksek düzeyde parçalanması, sulama sistemlerini yeniden başlatmak için gerekli ekonomik kaynaklara sahip olmayan birçok küçük ve çok küçük çiftliğin bulunması, büyük çiftlikler için sulama sistemlerinin tasarlanması. Kuraklıkların tarım arazilerinin % 50’sinden fazlasını sıklıkla etkilediği, ancak tarım arazilerinin yalnızca % 12’sinin uygun sulamaya sahip olduğu göz önüne alındığında, Romanya sulama sistemi açısından diğer Avrupa ülkelerinin çok gerisindedir.

Krediler Yoluyla Finansman Eksikliği

Tarım sektörünün yanı sıra Romanya’nın kırsal ekonomisi, ülke ekonomisinin geri kalanına kıyasla bankacılık sistemi tarafından sunulan mali hizmetlere daha az erişilebilirliğe sahiptir. Bankacılık sistemi son yıllarda hızla gelişmesine ve bankaların KOBİ’leri ve tarımda sektörünü finanse etmek için daha fazla açıklık göstermesine rağmen, krediye erişim çoğu çiftçi ve kırsal işletme için önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, Romanya’nın Avrupa Birliği’ne katılımından sonra bir dizi yararlı değişiklik olmasına rağmen, Romanya tarımı hâlâ bu sektörün gelişimini engelleyen bir takım sorunlarla karşı karşıyadır. Bu engellerden bazılarının çözülmesi, sektörün önümüzdeki yıllarda büyümesine ve dolaylı olarak Romanya ekonomisine önemli katkılarda bulunmasına yardımcı olacaktır (Potentialul dezvoltării sectorului agricol din România, 2017: 29-31).

Tarım İşçileri COVID-19’a Karşı Savunmasız

Romanya’daki aktif nüfusun en büyük yüzdesi tarımda istihdam edilmektedir. Bu sektördeki en büyük sorun, yeni korona virüs ile enfeksiyona karşı daha büyük bir savunmasızlığı ifade eden ileri yaştaki işçilerdir. Ayrıca İtalya, İspanya, Almanya veya Birleşik Krallık gibi

salgından etkilenen Avrupa ülkelerinden ülkeye dönen Romenler, çoğunlukla çiftçiler, tarım işçileri ve aileleri için ek risk oluşturan kırsal alanlardır.

Çiftçilerin Eğitim Seviyesi

Romanya tarım sektöründeki işgücü, diğer Avrupa ülkelerine kıyasla yetersiz eğitim düzeyine sahiptir. Bu nedenle, Avrupa Komisyonu'na göre, Rumen çiftçilerin % 96,4'ü tarım alanındaki bilgilerini, Avrupa Birliği'ndeki çiftçilerin % 70,9'una kıyasla, pratik deneyime dayalı olarak edinmişlerdir. Romen çiftçilerin eğitim seviyesi, çiftçilerin sırasıyla % 17,9 ve % 47,8'inin tarımda temel ve tam resmi eğitim aldıklarını bildirdiği Macaristan ve Polonya gibi yeni üye devletlerin altındadır (Potentialul dezvoltării sectorului agricol din Romania, 2017: 21). İnsan kaynakları açısından Romanya tarım sektörünün bir diğer sorunu da çiftçinin açıkça tanımlanmış bir mesleki statüsünün olmamasıdır (Bezemer & Headey, 2008: 1359).

Tarımda Düşük Sermaye Gücü

Romanya, tarımsal işletmelerin sermayeleştirilmesi açısından Avrupa Birliği'nde sondan bir önceki yerdedir. Bu düşük dereceli kapitalizasyonun nedenleri arasında, yüksek düzeyde parçalanma (ölçek ekonomisinin eksikliği ve kolayca finansman elde etme olasılığı), düşük çiftlik gelirleri ve çiftçiler arasında tarımsal eğitim eksikliği yer almaktadır. Tarımda düşük kapitalizasyon belirtileri çoktur ve üretim verimini önemli ölçüde etkiler. Örneğin, tarımsal işletmelerin teknolojik donanımı ilkindir. Romanya'daki çiftliklerin % 2'sinden azında en az bir traktör vardır. Romen çiftçilerinin teknolojik donanımlarının önündeki ana engel, modern teknolojik araçların verimli kullanımına izin vermeyen ve verim açısından bunlara yapılan yatırımı haklı çıkarmayan küçük tarımsal işletmelerdir. Diğer bir sorun, sıvı yakıt gibi gerekli altyapıya erişim eksikliğidir. Macaristan ve Bulgaristan da dâhil olmak üzere tüm AB ülkeleri, sıvı yakıt altyapısına sahip tarım

alanlarını % 100 kapsama elde ederken, Romanya'da bu kapsama sadece % 56'dır. Romanya, çiftçilerin tarımsal verimi etkileyen diğer bir faktör olan bitki koruma ürünlerine yaptığı harcamalar açısından diğer AB üye devletlerinin gerisinde kalmıştır. Romanya, tarıma yapılan devlet bütçesi harcamaları açısından AB içinde sondan ikinci sırada yer alır. Romanya'da tarıma yapılan yatırımların büyük bir kısmı, büyük ölçüde Avrupa'dan finanse edilen Ulusal Kırsal Kalkınma Programı veya Ortak Tarım Politikası gibi programlardan gelmektedir (Institutul National de Statistica-Agricultura, 2020).

Tarım Sektöründe Yüksek Oranda Vergi Kaçırma

PwC analiz raporuna göre, tarım sektörü Romanya'daki toplam vergi kaçakçılığında % 9 veya yaklaşık 1,7 milyar avro ile ikinci en büyük paya sahiptir. Tarımda bu tür bir vergi kaçakçılığının en çok dile getirildiği alan, birincil tarım ürünlerinin özellikle de tahıl ve sebzelerin satışından elde edilen gelirdir (Potentialul dezvoltării sectorului agricol din Romania, 2017: 25-33).

Romanya Tarımının Üretkenliğini Arttırmak İçin Çözüm Önerileri

1. Ulusal kadastro sistemine mülkleri kaydettirerek, küçük çiftlikler için sübvansiyonların verilme şeklini iyileştirerek, çiftçi birliklerini canlandırarak, asgari bir ticari boyut ve hedeflenen mali tedbirler getirerek;

2. Çiftçilerin tarımsal kredi, garanti mekanizmaları yoluyla krediye erişimini kolaylaştırarak, sulama sistemlerinin kullanımını teşvik ve modernize ederek, ilgili Avrupa fonlarına ve ulusal fonlara erişimi kolaylaştırarak;

3. Tarımsal mesleki ve teknik eğitimi modernize ve teşvik ederek çiftçilerin mesleki eğitim derecesini arttırmak, onları desteklemek için programlar uygulamak;

4. Tahıl depolarına ruhsat vererek, tarım sektöründe vergilendirmeyi optimize ederek, vergi kaçakçılığını azaltmaya yönelik düzenleyici tedbirler geliştirmek;

5. Çiftlik faaliyetlerinin dikey ve yatay entegrasyonu ve kırsal kümelenmelerin oluşturulması yoluyla diğer Avrupa ülkelerinden en son yenilikleri benimseyerek, düşük çevresel etkiye ve sürdürülebilir enerji üretimine vurgu yaparak Romanya tarımında üretkenliği arttırabiliriz (Potentialul dezvoltării sectorului agricol din Romania, 2017: 27-35).

Sonuç

Romanya'nın Avrupa Birliği'ne giriş tarihi olan 2007 yılı, ülkenin tarım ve kırsal kalkınma ekonomisinde yeni bir döneme damgasını vurdu. Bu bağlamda, Romanya'nın Avrupa Birliği'nin iç pazarına entegre olabilmesi ve Ortak Tarım Politikası'nı (CAP) tam olarak benimseyebilmesi için tarımsal ve kırsal kalkınma ekonomisine hızla adapte olması gerekir. Avrupa kırsal ekonomisine başarılı entegrasyon ihtiyacı göz önüne alındığında, AB üyeliği, Romanya tarım ve kırsal ekonomisinin hızlı reformu için muhtemelen en güçlü baskı faktörüdür. Avrupa tarım modeli, rekabetçi, pazar odaklı bir sektöre dayanırken, aynı zamanda çevreyi koruma, kırsal nüfus için daha uygun yerleşim yerleri sağlama ve tarımı çevre ile bütünleştirme gibi diğer kamusal işlevleri de yerine getirmiştir. Ortak Tarım Politikası, odak noktasını doğrudan sübvansiyonlardan tarıma, kırsal ekonominin entegre kalkınmasına ve çevrenin korunmasına yönelik uygulanır. Büyük ölçüde tarımın hâkim olduğu Romanya kırsal ekonomisi, hâlâ piyasa ekonomisine zayıf bir şekilde entegre edilmiştir. Pazar ekonomisinin mevcut bağlamında, kırsal ve kentsel alandaki vatandaşların refahı ile tarımsal üreticilerin refahı, pazarlama tekniklerini anlama ve uygulama yoluna bağlıdır.

Romen tarımı, yalnızca 34 dekar/çiftlik ortalama büyüklüğü ile Avrupa Birliği'nin 28 ülkesi içinde en çok parçalanmış durumda olanıdır. Romanya, AB'nin yirmi sekiz ülkesi içinde en küçük tarıma sahip, ancak daha iyi korunmuş köylere ve tarım arazisinin kullanımına sahiptir. Verimli tarım arazisine sahip olan ülkede, Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikaları'nın uygulanması için Romanya'nın finansman ihtiyacını gidermesi gerekir. Bu ihtiyacı gidermek için ülkenin tarım arazilerini satarak gelir elde etmeye çalışması tarımın ve ülkenin geleceği için oldukça riskli sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Romanya'daki tarım arazilerinin % 7'si yabancılar tarafından alınmış ve işletilmektedir. Son yıllarda yabancıların Romen tarımında söz sahibi olması, başta geçim kaynağı tarım olan Romenleri rahatsız etmiştir. Romenlerin kendi ülkesinde tarım arazilerinde çalışmaması veya düşük ücretle çalışması artan sorunların başında gelir. Bulgaristan'dan çok sayıda kişi komşusu olan Romanya'nın kullanılabilir olan tarım arazisinde istihdam edilmişti. Sonuç olarak ülkede tarımsal altyapı ve verimliliğe yönelik yapılan yatırımların doğru kullanılması bu sektörün ekonomiye yük değil, bilhassa ekonomik büyümeye önemli katkılar sağlayan bir endüstri olduğunun farkına varılması gerekir.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

Alpan, N. (1976). *Ceauşescu ve dün, bugün ve yarınki Romanya*. Doğu Matbaası.

Anghelache, C. (2017). *Romania 2017 starea economica la un deceniu de la aderare*. Editura Economica.

Anghelache, C., Ursache, A., Dinca, Nicola, Z., Baltac, A. G., Ionescu, E. (2014). Analysis of the evolution of the agricultural production in Romania. *Romanian Statistical Review*, (4), 78-86.

Anghelache, C. & Dumitrescu, D. (2015). The production indices in agriculture. *Romanian Statistical Review Supplement*, 1, 67-71.

Atalay, İ. (2000). *Ülkeler coğrafyası*. İnkılap Kitapevi.

Badea, D. (2011). *Anuarul statistic al României 2011*. Institutul National De Statistica Yayınları.

Bezemer, D. & Headey, D. (2008). Agriculture, development, and urban bias. *World Development*, 36(8), 1342-1364.

Çavdarova, M. (1999). *Balkanski strani. politika, ekonomika, mejdunarodni vrizki*.

Dermendjiev, A. (1998). *Rumuniya na Balkanite-geopolitişeski beleşki*. Sv. Kiril ve Metodi Üniversitesi Yayınları.

Dimitrov, E., Vladev, İ., Stoyanova, M. (2006). *Geografiya na Balkanskite strani*. Universitetsko İzdatelstvo Episkop Konstantin Preslavski.

Doykov, V. & Doykov, M. (2010). *Rumuniya*. İzdatelstvo Kovaçev.

Flanders (2017). *Agriculture in Romania 2017*. Flanders Investment & Trade Market Survey.

Gülsoy, E. (2002). *Romanya*. İGEME İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.

Gümüş, E. (2006). *Ülkeler coğrafyası*. Nobel Yayın Dağıtım.

Güney, E. (2006). *Komşu ülkeler coğrafyası*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Institutul National de Statistica-Agricultura. (2020, Ağustos 26).

<http://statistici.insse.ro/shop>.

Institutul National de Statistica-Romania in cifre. (2020, Ağustos 29).
<https://insse.ro/cms/ro/tags/romania-cifre>.

Karastoyanov, S. (1988). *Rumıniya. v: iekonomiçeska i sotsialna geografiya na sotsialistiçeskite strani vıv Evropa, İzdatelstvo Su.*

Karastoyanov, S. & Popov, N. (2018). *Regionalna i politiçeska geografiya na Balkanskite strani.* Universitetsko İzdatelstvo Sv. Kliment Ohridski.

Lowder, S., Bertini, R., Croppenstedt, A. (2017). Poverty, social protection and agriculture: levels and trends in data. *Global Food Security, 15*, 94-107.

Maksakovski, B. (2009). *Obştaya ekonomiçeskaya i sotsialnaya geografiya.* M. Gardariki Yayınevi.

Masters, T. (2013). *Eastern Europe.* Lonely Planet Publications.

Ministerul Agriculturerıı şı dezvoltarıı rurale. (2020, Haziran 28).
<https://www.madr.ro/docs/agricultura>.

Ministry of environment and forests (2010). *5th national communication of Romania.* Ministry of Environment and Forests Publications.

Neidik, B. (1976). *Bugünkü yönüyle Romanya.* Eko Matbaası.

Özey, R. (2017). *Avrupa coğrafyası.* Aktif Yayınevi.

Özey, R. (2018). *Balkanlar ve balkan ülkeleri coğrafyası.* Pegem Akademi.

Potentialul dezvoltării sectorului agricol din Romania. (2017).
https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2017/03/Raport_PwC-agricultura.pdf.

Seçkin, N. (1972). *Devletler coğrafyası.* İnkılap ve Aka Kitapevi.

Sezer, Ö. (1991). *Romanya ülke etüdü*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Strategia pentru dezvoltarea sectorului agroalimentar pe termen mediu si lung orizont 2020-2030. (2020, Haziran 11).

<https://www.madr.ro/strategia-pentru-dezvoltarea-sectorului-agroalimentar-pe-termen-mediu-si-lung-orizont-2020-2030.html>.

Şandru, İ. (1979). *Ekonomiçeskaya geografiya Rumuniya*. İzdatelstvoya Mıslı.

Toma, E. (2010). *Agricultura României in procesul de integrare europeana-evaluari si prognoze*. ARS Acaddemica.

EXTENDED ABSTRACT

Romania is an industrial-agricultural country that is experiencing a transition from a planned economy to a market economy. From 1946 to 1989, the Romanian Communist Party dominated the political and economic administration of Romania. As in most former socialist countries in the Balkans, the economic crisis in Romania has intensified since the fall of the country's totalitarian regime. In the transition from the central economy to the market economy, industry, the decline in agricultural production, negative changes in the employment structure, high inflation, and increasing foreign debts were the main problems of the country. It is an Eastern European country in the northeast of the Balkan Peninsula. It is surrounded by the Black Sea in the east, Moldova in the north, Hungary and Serbia in the west, and Bulgaria in the south. At the crossroads of Asia, Europe and the Middle East, near the Danube River and the Black Sea, Romania is divided into two parts geographically. The effects of the climate prevailing in Central Europe continue in Romania. However, the effects of Eastern European climate are dominant in Wallachia and East in places. The Krivetz winds blowing from the Russian plains in the northeast cause very cold winters in Wallachia and Moldavia.

Romania's unbalanced land distribution and conservation fights in the past started in 1864, when Romania became the United Principality. Considering the social, economic and political peace and tranquility in the newly formed Romanian state, Prince Alexandru CUZA issued an Agriculture-Land reform decree that entered into force on 23 April-5 May 1865. By this decree 1,810,311 ha. The land was distributed to 463,544 peasant families. Later, this land increased to 2.035.640 hectares, 511.896 families benefited from this land. But the Romanians, who were not satisfied with them, revolted between 1881 and 1891. The uprisings in the country intensified in 1907 and spread throughout the country.

- *High number of fragmented and shrunken farms: According to the report of the Ministry of Agriculture, the existence of many small farms in parallel with very large farms reveals the structural imbalance in the country that affects agriculture and competitiveness.*
- *Aging workforce and lack of qualified staff: The aging process and natural decline of the agricultural working population is also an important problem in Romanian agriculture. This situation is widely reflected in rural areas, especially in the long term. Therefore, it presented labor shortage in rural areas of Romania and changes in the qualitative structure of rural areas in terms of both age and education.*

- *Lack of technical equipment in agriculture: The gap between the shortage of agricultural machinery between Romania and other EU member states is quite high. One of the main reasons for Romania's underdevelopment and poor performance in agriculture can be explained by its insufficient capital to equip farmers.*
- *Lack of irrigation systems: It shows that only 24 % of the agricultural land in Romania benefits from irrigation systems, but most of them are not functional. Therefore, only 50 % of 3,1 million hectares of irrigation infrastructure are considered viable. In addition, the surface arranged for drainage is almost the same as the one for irrigation, and soil erosion is tackled on about 15 % of Romania's agricultural surface.*
- *Lack of financing through loans: Besides the agricultural sector, Romania's rural economy has less accessibility to financial services offered by the banking system compared to the rest of the country's economy. Although the banking system has developed rapidly in recent years and banks show more openness to finance SMEs and the agri-food sector, access to credit remains a major problem for most farmers and rural businesses.*

The year 2007, the date of Romania's entry into the European Union, marked a new era in the country's agriculture and rural development economy. In this context, Romania needs to adapt rapidly to the agricultural and rural development economy in order to integrate into the internal market of the European Union and to fully adopt the common agricultural policy (CAP). Given the need for successful integration into the European rural economy, EU membership is probably the strongest pressure factor for the rapid reform of the Romanian agriculture and rural economy. In the country that has fertile agricultural land, Romania needs to meet its financing needs in order to implement the Common Agricultural Policies of the European Union. In order to meet this need, the country's efforts to earn income by selling agricultural land will create very risky consequences for the future of agriculture and the country. 7 % of the agricultural land in Romania has been bought and operated by foreigners.